

БІБЛІОГРА́ФІЯ ІСТОРИ́ЧНА — спеціальна історична дисципліна, до сфери якої входить теорія й практика індексації джерелознавчих та історіографічних явищ. Б. і. почала формуватися у 18 ст. У Рос. імперії держ. бібліогр. реєстрація запроваджена від 1837, обов'язк. примірник надсилався до Імператор. С.-Петербур. б-ки; в Австро-Угорщині таку реєстрацію введено від 1853. Велике значення для розвитку Б. і. мали також бібліотечні каталоги Київ. (у 5-ти т., 1854–58), Новорос. (у 3-х т., 1878–93), Харків. (у 2-х кн., 1884–91) університетів та Київ. духов. академії (у 13-ти кн., 1878–88), Київ. міської публ. б-ки (відділ ім. В. Юзефовича, 1899) та б-ки Л. Ідзіковського (1902–15). Засн. ретроспектив. Б. і. України вважається О. Лазаревський («Опыт указателя источников для изучения Малороссийского края» // «Черниг. губ. вѣдомости», 1853, № 45–46). Репертуар зх.-укр. видань упорядкував І. Левицький. Реєстрація поточ. літ-ри провадилась у журналах «Киевская старина» та «Записки НТШ» (т. 2–116, 1893–1913). Видано каталоги «Систематический перечень изданий Киевской комиссии для разбора древних актов с 1845 по 1910 гг.: Сб. статей и материалов по истории Юго-Запад. России» (К., 1911, вып. 1), «Список книг, продаваемых в конторе редакции журнала “Труды Императорской Киевской Духовной академии”» (К., 1916). Багатий матеріал з укр. Б. і. містять покажчики: П. і Б. Ламбіних («Русская историческая библиография», С.-Петербургъ, 1861–84), В. Межова («Русская историческая библиография за 1865–1876 гг. включительно», С.-Петербургъ, 1882–90, т. 1–8; «Русская историческая библиография», С.-Петербургъ, 1892–93, т. 1–3), В. Антоновича та В. Беца («Исторические деятели Юго-Западной России в биографиях и портретах», К., 1885, вып. 1), В. Іконникова («Опыт русской историографии», К., 1891–92, т. 1, кн. 1–2; 1908, т. 2, кн. 1–2), С. Рубінштейна («Хронологический указатель указов и правительственных распоряжений по губерниям Западной России, Белоруссии и Малороссии за 240 лет, с 1652 по 1892», Вильно, 1894), В. Каратаєва («Библиографический обзор

земской статистической и оценочной литературы со времени учреждения земства. 1864–1903 гг.», С.-Петербургъ, 1906–13, вып. 1–2).

1909 створ. бібліогр. комісію НТШ, започатк. видання «Матеріалів до української бібліографії». У 1920-х рр. центрами укр. Б. і. були: Істор. секція ВУАН, де в ж. «Україна» під керівництвом М. Грушевського друкувалися щорічні огляди українознав. літ-ри з матеріалом за 1926–30; Харків. н.-д. каф. історії укр. культури ім. Д. Багалія (голова Бібліогр. комісії А. Козаченко): «Бібліографія історії України, Росії та українського права, краєзнавства й етнології за 1917–1927 роки» з додатком за 1928 рік. Істор. праці представлено в покажчику М. Іванченка та Я. Стешенка «Систематичний каталог видань Всеукраїнської Академії наук, 1918–1929» (1930; три річні додатки М. Сагарди). Окремі бібліогр. покажчики випускали наук. б-ки, зокрема Всенар. бібліотека України, де з'явився покажчик 2-го ступеня «Матеріали до краєзнавчої бібліографії України. 1847–1929» Ф. Максименка (К., 1930), згодом видано його ж «Збірки історичних відомостей про населені пункти Української РСР» (К., 1964). Поза межами УСРР Б. і. провадили І. Калинович («Українська історична бібліографія. 1914–23» // «Зап. НТШ», т. 134) та М. Кордуба; вийшла низка краєзнав. покажчиків. Важливе значення мали праці «Бібліографічний показник наукових праць української еміграції. 1920–1931» П. Зленка (Прага, 1932); «Каталог книгарні НТШ у Львові. Історія» Т. Баландюка та Р. Луканя (Л., 1936); «Орден Чину св. Василя Великого: Список книжок видавництва Чину св. Василя Великого в Жовкві» Р. Луканя (Жовква, 1936); «Каталог видань Українського наукового інституту в Варшаві. 1930–1938» (Варшава, 1938). У повоєнні роки вийшли фахові покажчики Л. Биковського (книгознавство), М. Бойка («волиніана»), І. Чайковського («Наша мемуаристика», Мюнхен, 1966), Р. Вереса («Index of the Ukrainian Essays in Collections published outside the Iron Curtain in the years 1963–1978», Chicago, 1967–78, vol. 1–9; опис 59-ти назв укр. період. видань та збірників), Б. Винара («Ukraine: A Bibliographic Guide to English-Language Publications», Englewood, 1990), О. Соколишина («Ukrainian Selected and Classified Bibliography in English», New York; München; Chicago, 1990).

Покажчики з археології видали І. Шовкоп'яс, П. Курінний, з історії Києва — Н. Шеліхова. Заборонену в СРСР літературу представили видання Книжк. палати, зокрема «Зведений покажчик застарілих видань, що не підлягають використанню в бібліотеках громадського користування та книготорговельній сітці» (Х., 1954), а також колективна праця Л. Вітрук, Ф. Максименка та В. Рябоконт «Бібліографії зарубіжних видань з історії

Української РСР» (К., 1971; для служб. користування), нарис «Історія української бібліографії: Дожовтневий період» І. Корнейчика (Х., 1971). У 1965–91 виходив щорічник «Історія Української РСР» (довідник за 1992 ви-йшов 1994 під назвою «Історія України»). Реферат.-бібліогр. бюл. «Українознавство» (1997) охоплює літературу за 1993. Від 1995 у Львові започатковано ви-дання «Репертуар української книги. 1798–1916» (за ред. Я. Дашкевича). У Києві від 1996 видається бібліогр. покажчик «Книга в Україні. 1861–1917» Степана та Сергія Петрових. Вийшло кілька біобібліогр. словників: «Славяноведение в дореволюционной России» (Москва, 1979), «Репресоване краєзнавство» (К., 1991), «Дослідники археології України» Г. Мезенцевої (Чг., 1997), «Вчені Інституту історії України» (К., 1998), «Українські архівісти. ХІХ ст. — 1930-ті рр.» (К., 1999), «Бібліографічний словник учених Харківського університету. Т. 2. Історики (1905–1920, 1933–2000)» (Х., 2001). Видано кн. С. Ріпецького «Біографія джерел до історії Українських січових стрільців» (Нью-Йорк, 1965), біобібліогр. довідник В. Верстюка і Т. Осташко «Діячі Української Центральної Ради» (К., 1998). Матеріали до словників «Персональна бібліографія істориків діаспори. 1945–91» опубл. О. Ясь («БВ», 1996, № 2), «Архівісти Полтавщини (20–30-ті рр.)» — Т. Пустовіт («Архів. зб.», П., 1998). Спец. істор. дисципліни представлені книгою «Українська сфрагістика» В. Гавриленка (К., 1991), «Ви-дання державних архівних установ України. 1925–2000» (К., 2001). Друкуються покажчики музеїв, зокрема Н. Пасько, О. Супруненко «Видання Полтавського крає-знавчого музею за 100 років» (П., 1991). Книжк. палата України видає серію «Етноси України. 1917–41» (К., 1997, вип. 1), що висвітлює історію перебування в Україні пред-ставників різних національностей (вийшли покажчики про татар, турків, німців, євреїв). Друкуються багатотомні покажчики «Труды русской, украинской и белорусской эмиграции, изданные в Чехословакии в 1918–1945 гг.» (Прага, від 1996) та «Бібліографія Старої України. 1240–1800» М. Жарких (К., 1998–2002, зошити 1–10). Опубліковано матеріали до покажчика «Києво-Могилянська академія у документах і рідкісних видан-нях» (К., 1995) та огляд «Джерела українознавства» (К., 1990). Укладено бібліографію видань «Український історичний журнал» за 1967–97 (вип. 1, 1982; вип. 2, 1987; вип. 3, 1997), «Архіви України» (вип. 1, 1988; вип. 2, 1999), «Труды Полтавской ученой архивной комис-сии» за 1905–17 (1991), «Harvard Ukrainian Studies» за

1977–91 (1992), часописів «Україна» за 1907–32 (1993), «Бібліологічні вісті» за 1923–30 (1996), «Український історик» за 1963–97 (1999), «Літературно-науковий вістник» за 1898–1932 (2000), «Пам'ятки України» (2002) тощо. Діють осередки досліджень заг. періодики: ЛНБ — словник «Українська журналістика в іменах», видається від 1994; покажчики змісту журналів «Життя й революція», «Зоря», «Дзвони» за 1931–39 (1997), «Назустріч» за 1934–38 (1999); а також Дослідн. центр історії укр. преси при Інституті журналістики у Києві (покажчики еміграц. періодики 1914–50).

Широка україніка міститься у заг.-рос. покажчиках: двотомнику «История исторической науки в СССР» (Москва, 1965–80), «Справочник по истории дореволюционной России» (2-е изд., Москва, 1971–78), «История СССР: Аннотиров. указ. библиогр. пособий, опубл. на рус. языке с начала 19 в. по 1982 г.» (3-е изд., Москва, 1983–84, ч. 1–2). Матеріали з україники містяться також у польс. виданнях, зокрема у дослідж. Л. Фінкеля «Bibliografia historii polskiej» (т. 1–3, Lwów; Kraków, 1891–1914; Warszawa, 1957) та «Bibliografia historii polskiej za rok 1930 i 1931» («Kwartalnik Historyczny», Lwów, 1932–33), огляді літ.-ри з історії козаччини К. Левицького «Dzieje kozaczyzny» («Dzieje Chwieska», 1936).

Рекомендована література

1. Ахун М. Обзор русской исторической библиографии // Вспомогат. истор. дисциплины: Сб. ст. Москва; Ленинград, 1937;
2. Його ж. Библиография исторического источника // Архив. дело. 1938. № 2;
3. Кац Р., Шеліхова Н. М. Про стан історичної бібліографії на Україні // УІЖ. 1958. № 5;
4. Крип'якевич І. Бібліографія історії України в дожовтневий період // Там само;
5. Фесенко А. До питання української бібліографії за кордоном // Зап. НТШ. 1969. Т. 185;
6. Бойко М. Українська бібліографія материка і діаспори. Блумінгтон, 1989;
7. Климова К. І. Історіографія історії архівної справи в Україні // Нариси історії архів. справи в Україні. К., 2002.

С. І. Білокінь

Бібліографічний опис:

Бібліографія історична / С. І. Білокінь // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2003. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-41913>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).